

2 Vroege renaissance

Giotto di Bondone, rond 1315

Veranderingen

Het vorige werkboek eindigde met de 14e eeuwse kunstenaar Giotto di Bondone, die in Italië een nieuwe kunststijl introduceerde. Voor het eerst sinds de val van het Romeinse Rijk kregen kunstenaars interesse in hoe dingen er **echt** uitzagen, in plaats van hoe ze het meest herkenbaar waren.

Aan het begin van de 15e eeuw wisten de Italianen heel goed hoe groots het Romeinse Rijk was geweest. Ze waren er trots op en verlangden naar een **terugkeer** van die glorie. Op het gebied van kunst, wetenschap en literatuur. Het werk van Giotto gaf hen hoop dat het bijna zo ver was. De periode tussen de val van het

Romeinse Rijk en de verwachte terugkeer van die glorie vonden ze maar barbaars. Zij noemden dit dan ook het 'tussenstuk' of 'de tijd middenin'. Oftewel: de middeleeuwen! De Italianen zagen niet in dat de middeleeuwse kunstenaars op een andere manier prachtige dingen maakten.

2.1 Wat waren de vernieuwingen van Giotto eigenlijk? Zoek het eventueel na in het werkboek *Kunstgeschiedenis - middeleeuwen*.

Brunelleschi

In de Italiaanse stad Florence was een groep kunstenaars die probeerden de kunst uit de Oudheid (de Romeinen en Oude Grieken) terug te brengen. Zij wilden een nieuwe kunststijl ontwikkelen. De leider van die groep was **Filippo Brunelleschi** (1377-1446). Als architect kende hij alle Gotische technieken, maar begon elementen uit de **klassieke oudheid** in zijn ontwerpen op te nemen. Kijk maar naar de kapel uit 1430 hiernaast.

Brunelleschi's aanpak was populair. Zo populair zelfs, dat architecten bijna 500 jaar lang zijn stijl bleven gebruiken! Ook in Nederland is dat te zien. Loop maar eens rond in het oude centrum van een stad en je komt overal zuilen en bogen tegen!

2.2

Wat vind jij mooier: de gotische bouwstijl van de late middeleeuwen of de klassieke bouwstijl van Brunelleschi? Leg uit waarom.

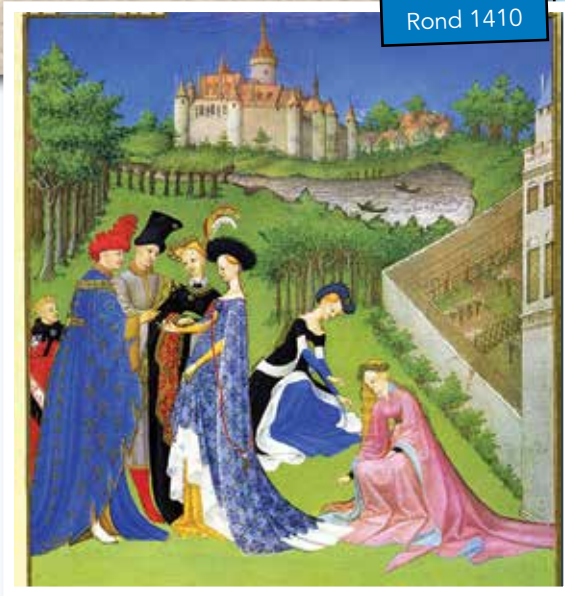
Perspectief

Brunelleschi was niet alleen architect, hij deed veel meer. Minstens net zo invloedrijk als zijn nieuwe bouwstijl was zijn ontdekking van het perspectief.

Perspectief is eigenlijk **wiskunde**. Het verklaart op welke manier objecten kleiner worden als ze verder weg staan. Rechts zie je een kunstwerk van de gebroeders Van Limburgh. Zie je de stadsmuur rechts? Daar klopt iets niet aan. Dat komt omdat het perspectief niet juist is.

Brunelleschi was de eerste die de wiskunde achter perspectief ontdekte. Een van de eerste schilderijen waarin deze nieuwe vaardigheid te zien is, zie je onderaan de pagina. Het is gemaakt door Masaccio, een vriend van Brunelleschi.

Rond 1410

2.3

Hoe kan het dat het eeuwen duurde voordat de regels van het perspectief werden ontdekt? Wat denk jij?

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....

Rond 1425

2.4 Welke verschillen zie je tussen de twee schilderijen op deze bladzijde, afgezien van het perspectief? Noem er twee.

.....
.....
.....

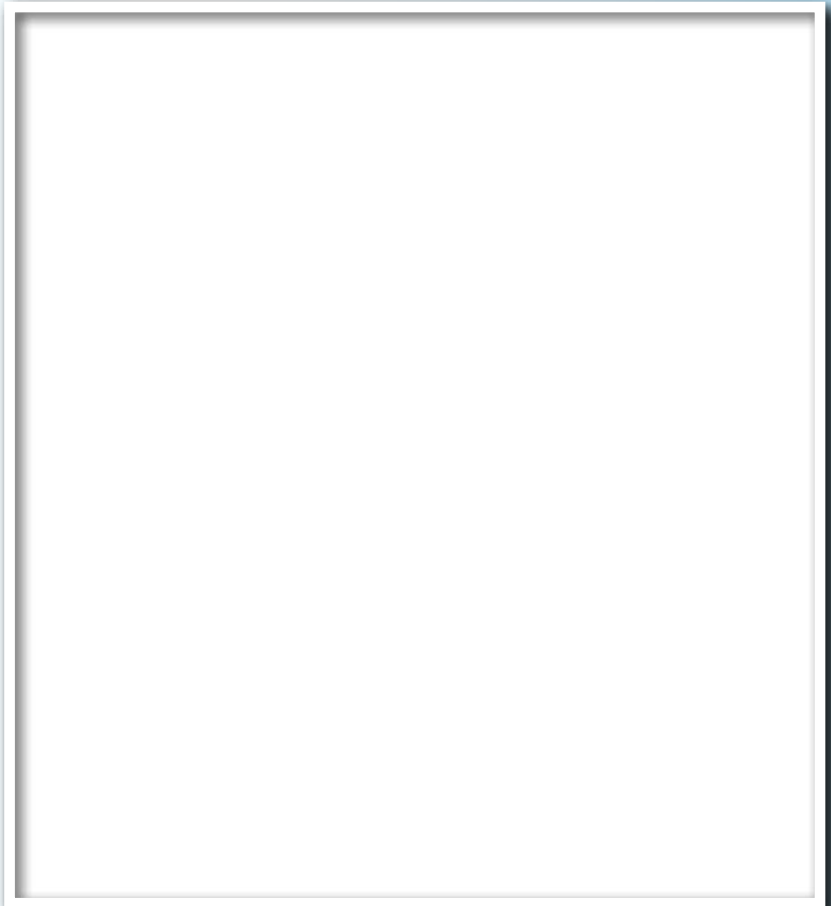
2.5

Ken jij het verhaal van Joris en de draak? Zoek het op als je het niet kent. Stel je voor hoe Joris eruit moet hebben gezien toen hij de draak zag aankomen, hoe hij zich voelde en hoe hij keek. Maak er hiernaast een tekening van.

Donatello

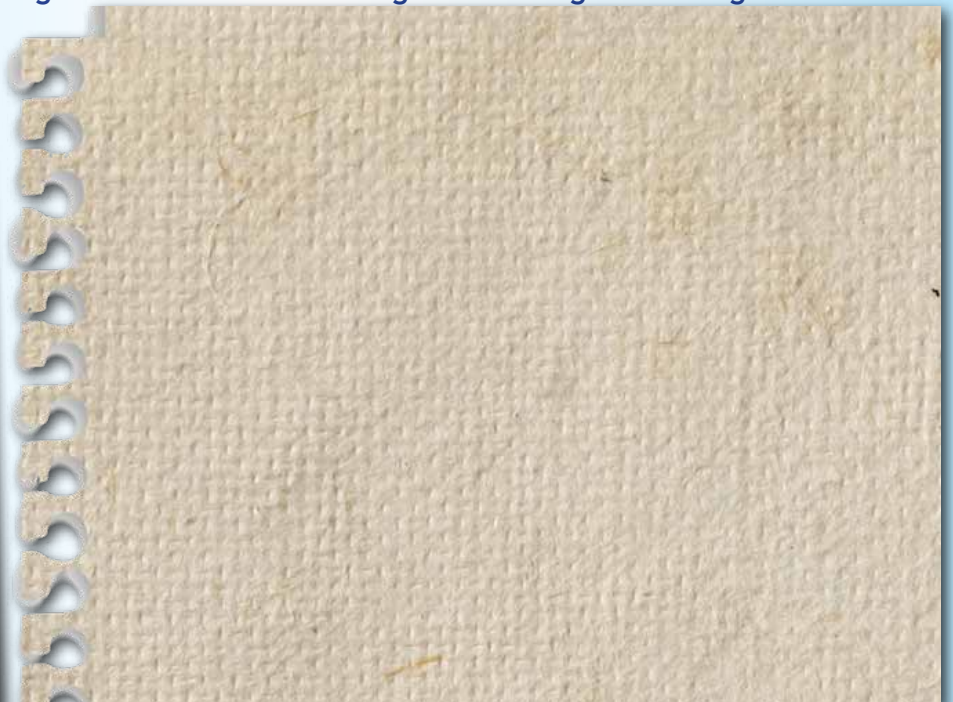
Ook in de beeldhouwkunst begonnen kunstenaars te experimenteren. De beroemdste beeldhouwer van de Florentijnse kunstenaars was **Donato di Niccolò di Betto Bardi** (1386-1466), oftewel **Donatello**. Hieronder zie je zijn beeld van sint Joris, de jongen die een draak versloeg. Gotische standbeelden waren heel statig en lieten figuren zien die uit een andere wereld kwamen. Donatello heeft

Joris juist afgebeeld als een gewone, maar heldhaftige jongen. Hij heeft duidelijk het **menselijk lichaam** bestudeerd. Joris staat met beide voeten stevig op de grond en kijkt geconcentreerd in de verte. Net als Giotto heeft Donatello dus geprobeerd zich voor te stellen hoe Joris er écht moet hebben uitgezien, hoe hij moet hebben gestaan en wat voor gezichtsuitdrukking hij had. Voor Donatello's tijdgenoten leek het alsof de beelden elk moment tot leven konden komen, zo echt zagen ze eruit.

Rond 1415

2.6 Bekijk Donatello's standbeeld en vergelijk het met jouw tekening. Vind je dat Donatello Joris realistisch heeft afgebeeld? Denk je dat Joris er in het echt ook zo zou hebben uitgezien? Of zit er toch nog iets van de Gotische statigheid en heiligheid in? Leg uit.

Het noorden

We hebben het tot nu toe alleen over Italië gehad. Maar ook in het noorden van Europa begon de kunst te veranderen. Ook daar begonnen kunstenaars te verlangen naar meer **realisme**. De wetten van het perspectief verspreiden zich al gauw naar de noordelijke landen en werden ook daar gebruikt. En ook de gewoonte om de natuur te observeren en modellen te gebruiken nam het noorden over van het zuiden. Toch ontwikkelden noordelijke kunstenaars een heel ander soort realisme dan de Italianen. De beroemdste noordelijke kunstenaar aan het begin van de 15e eeuw was **Jan van Eyck** (1390-1441), werkzaam in de Nederlanden. Hieronder zie je de binnenkant van zijn altaarstuk voor de Sint-Baafskathedraal in Gent. Net als Brunelleschi leidde hij de nieuwe ontwikkelingen in de kunst.

Rond 1430

2.7

Zoek op internet kunstwerken op van de gebroeders Van Limburg. Welke verschillen zie je tussen hun kunstwerken en bovenstaand kunstwerk van Jan van Eyck? Wat is er precies nieuw aan Jan van Eyck en wat is er juist niet veranderd? Geef tenminste twee verschillen en twee overeenkomsten.

Jan van Eyck, 1434

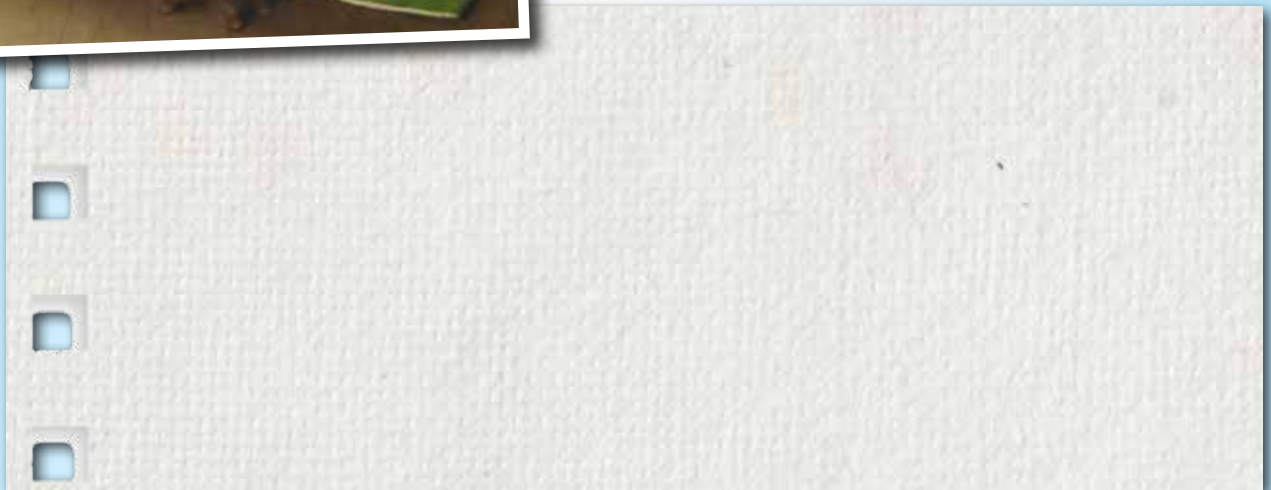
2.8

Verf

Net als zijn voorgangers hield Van Eyck van details. Elke figuur, elk grassprietje is met de grootst mogelijke precisie geschilderd. In tegenstelling tot zijn voorgangers wist Van Eyck wel hoe hij perspectief moest gebruiken en heeft hij duidelijk de natuur bestudeerd.

Juist omdat Van Eyck zo van details hield, was hij ontevreden over de verf uit die tijd: **tempera**. Tempera bestaat uit gekleurd poeder van stenen, mineralen of planten dat met ei wordt vermengd om er een papje van te maken. Dit droogt snel, waardoor het lastig is veel details te schilderen. Van Eyck ging op zoek naar een betere oplossing en die vond hij ook: hij staat bekend als de uitvinder van de **olieverf**. Olieverf droogt heel langzaam. Soms duurt het jaren voordat een schilderij helemaal droog is!

Waarom is langzaam drogende olie verf fijner dan tempera als je veel details wilt schilderen? Leg uit.

Steden

De ontdekkingen en nieuwe kunststijlen van Italiaanse en Nederlandse kunstenaars zorgden voor een revolutie door heel Europa. Mensen vonden het een bijzonder idee dat kunst een heilig verhaal niet alleen eerbiedig kon vertellen, maar ook heel realistisch kon laten zien, alsof je er zelf bij was.

In de middeleeuwen was kunst met de Internationale Stijl in heel Europa een beetje hetzelfde. In de renaissance veranderde dat. **Steden** werden steeds belangrijker en kregen steeds meer macht. Zij beschermden zichzelf en waren trots op wat zij bereikten op het gebied van kunst, wetenschap en handel. Kunstenaars, net als ambachtslieden, richtten gildes op. Een **gilde** is een vereniging van kunstenaars die elkaar helpen. Om lid te worden moest een kunstenaar bewijzen dat hij goed genoeg was. Elke stad had zijn eigen kunstenaarsgilde.

2.9

Wat denk je dat de invloed van de machtige steden en gildes was op de kunst? Wat veranderde er aan de kunst door de opkomst van steden en gildes?

.....
.....

Schrijf verder op de volgende bladzijde

Nieuwe problemen

Het 'probleem' van het perspectief was opgelost. Dit leidde echter tot hele nieuwe problemen! Middeleeuwse kunstenaars konden hun schilderijen precies zo inrichten (**compositie**) als ze wilden. Ook al zouden er in het echt niet vier mensen naast Maria passen, in hun schilderij kon het prima. Maar bij kunstenaars die perspectief gebruikten, kon dit niet meer. Hoe konden zij hun schilderijen inrichten op een manier die zowel mooi en in balans was, als met correct perspectief? Veel kunstenaars gebruikten een soort mix van de nieuwe uitvindingen en de Gotische stijl. Rechts zie je er vier.

A

Rogier van der Weyden, 1435

B

Paolo Uccello, 1440

C

Stefan Lochner, 1448

Het noorden

Niet alleen de Italiaanse kunstenaars hadden moeite de nieuwe uitvindingen een plaats te geven. Ook in Noord-Europa probeerden kunstenaars de nieuwe uitvindingen zo goed mogelijk te combineren met de **oude, middeleeuwse kunststijl**. Links en hieronder zie je twee van die kunstwerken.

D

Sandro Botticelli, 1485

E

Hugo van der Goes, 1470

F

Fra Angelico, 1450

2.10

Welke van de zes schilderijen (A t/m F) komen uit Noord-Europa en welke uit Italië, denk je? Leg je keuze uit.

Perspectief tekenen

Hoewel de wetten van het perspectief zeshonderd jaar geleden ontdekt zijn, moet elke kunstenaar het voor zichzelf opnieuw ontdekken. Perspectief is behoorlijk lastig, met **vluchtpunten**, **horizonnen** en **hulplijnen**. Daarom zijn er veel boeken en instructies over geschreven. Maar als je het eenmaal onder de knie hebt, wordt het steeds makkelijker!

2.11

Leen op school of in de bibliotheek een boek over perspectief. Of zoek online een instructie over perspectief. Lees het boek, oefen samen met een klasgenoot op perspectief, en teken hieronder een huis in perspectief. Teken de vluchtpunten en hulplijnen met een andere kleur.

